

Fazıl ÖZDAMAR

Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, Türkiye
(fazilozdamar@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-1729-0265

**BABA, OĞUL VE KUTSAL SU:
KÖROĞLU’NUN İRAN TÜRKLERİ ANLATMALARINDA
KAHRAMANIN ERGİNLENMESİNDE KUTSALLIK^{1*}**

Özet

Balkanlardan Doğu Türkistan’a kadarki coğrafyada anlatılan en yaygın destanlardan biri olan ve Türk Dünyası’nın ortak değeri kabul edilen Köroğlu Destanı’nın ana kahramanı, anlatılarda “kör kişinin oğlu” veya “mezarda doğan” anlamlarına gelen Köroğlu veya Goroğlu kelimeleriyle anılmaktadır. İran Türkleri anlatmalarındaki adı Köroğlu olan bu kahramanın ortaya çıkışının terennüm edildiği “Mehter Alı Destanı”nda, kahramanın erginlenmesinde Köroğlu’nun babası Mehter Alı’nın bilge kişiliği rol oynamaktadır. Bu erginlenmede kutsal kabul edilen göstergeler ile Mehter Alı’nın bilgeliğinin destan anlatımında nasıl kurgulandığının irdelendiği bu makalede ayrıca hem kahraman hem de atının erginlenmesinde kazanılan olağanüstülüğe ait göstergeler, aynı ülkede derlenmiş Köroğlu Destanı’nın birkaç kolunda örneklendirilmiştir.

Bu kolda Köroğlu adını alacak olan kahramanın (Urşan) erginlenmesi; tabiatın kendisine verdiği olağanüstü güçlerin farkında olan Mehter Alı’nın, bilgeliğini kullanarak sıradan bir birey olan oğlu Urşan’ı bir kahramana dönüştürmesi şeklinde tekâmül eder. Anlatıda; kahramanın erginlenme serüveninin tüm aşamalarında Urşan, Türk kültüründe kutsal kabul edilen yıldırım taşından üretilen kılıca (mısri kılıç), kahramanın tamamlayıcısı ve en önemli yardımcısı olan atlara (Kırat ve Dorat), yerleştiği stratejik mekâna (Çamlıbel), son olarak kahramanın en etkili silahı olan ve hem âşıklığında hem de düşmanına galebe çalabilmesinde ona yardımcı olan narasını elde ettiği kutsal suya (Koşa Bulak) babasının bu bilgeliği sayesinde erişmiştir. Biz de incelemede Köroğlu’nun erginlenmesinde Mehter Alı’nın bilgeliğini ve bir bireyin kahramana dönüştürülürken bunda etkili olan göstergeleri inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu destanı, Mehter alı, Köroğlu, Kutsallık, Erginlenme.

¹ Bu inceleme, Ege Üniversitesi SBE Türk Halk Bilimi ABD’de tarafımızca sunulan “Köroğlu’nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezimizden üretilmiştir. İlgili tez, metnin yapısını oluşturan ögeler ve kesitler bağlamında yapısal olarak kurgulandığı için tezde yapamadığımız değerlendirmeler bu incelemede yapılmıştır. Bu incelemenin konu sınırı bağlamında bazı kısımlar yeniden kurgulanmış ve yeni yorumlar eklenmiştir.

*Geliş Tarihi: 23 Şubat 2022 – Kabul Tarihi: 18 Mart 2022

Date of Arrival: 23 February 2022 – Date of Acceptance: 18 March 2022

Келген күні: 23 ақпан 2022 ж. – Қабылданған күні: 18 наурыз 2022 ж.

Поступило в редакцию: 23 февраль 2022 г. – Принято в номер: 18 Март 2022 г.

Fazıl ÖZDAMAR

Dr., Ege University, Institute of Turkish World Studies, İzmir, Turkey
(fazilozdamar@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-1729-0265

**FATHER, SON AND THE HOLY WATER: THE SACREDNESS OF
THE HERO'S INITIATION IN KÖROĞLU'S NARRATIONS ON
IRANIAN TURKS**

Abstract

The main hero of the Köroğlu Epic, which is one of the most common epics told in the geography from the Balkans to East Turkistan and accepted as the common value of the Turkish World, is mentioned with the words Köroğlu or Goroğlu, which means "son of a blind person" or "born in a grave". The wise personality of Köroğlu's father, Mehter Alı, plays a role in the initiation of the hero in the "Mehter Alı Epic", in which the emergence of this hero, whose name is Köroğlu in Iranian Turkish narratives. In this article, which examines the signs that are considered sacred in this initiation and how the wisdom of Mehter Alı is constructed in the epic narrative, the signs of the extraordinary gained in the initiation of both the hero and his horse are exemplified in several branches of the Köroğlu Epic compiled in the same country.

The initiation of the hero (Urşan), who will be named Köroğlu in this branch, evolves as Mehter Alı, who is aware of the extraordinary powers that nature has given him, transforms his son Urşan, who is an ordinary individual, into a hero by using his wisdom. In all stages of the hero's initiation adventure in the narrative, thanks to this wisdom of his father, Urşan reaches to the sword (mısri sword) produced from the lightning stone, which is considered sacred in Turkish culture, the horses (Kırat and Dorat), which are the complement and most important assistant of the hero, the strategic place where he settled (Çamlıbel), and finally, the holy water (Koşa Bulak), which he obtained his cry, the hero's most effective weapon and which helps him both in his love and in overcoming his enemy. In this study, we will examine the wisdom of Mehter Alı in the initiation of Köroğlu and the indicators that are effective in turning an individual into a hero.

Keywords: The Epic of Köroğlu, Mehter Alı, Köroğlu, Sacredness, Initiation.

Giriş

Oğuzlar başta olmak üzere Kıpçak ve Karluk gruplarında, hatta bu Türk gruplarıyla kültürel ilişkide bulunan komşu milletlerin anlatı geleneklerinde de görülen ve Türk Dünyası'nın en geniş coğrafyasına ulaşan yegâne destan Köroğlu'dur.

Türk lehçelerinde Köroğlu (kör kişinin oğlu) ve Goroğlu (mezarın oğlu) kelimeleriyle anılan bir kahramanın ve Delilerinin etrafında teşekkül eden Köroğlu Destanı'nın ilk derlendiği yer İran'dır. 1830-1841 yıllarında Alexander Chodzko tarafından derletilen ve 1842'de Londra'da *Specimen of the Popular Poetry of Persia, as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit-Minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea; Orally*

Collected and Translated, with Philological and Historical Notes adıyla yayımlanan çalışmayla bilim dünyasına tanıtılan [1, s. 17–344] destanla ilgili Türk Dünyası'nın birçok bölgesinde çeşitli derleme ve inceleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak İran coğrafyasındaki Köroğlu metinleri, tarihî ve kültürel sınır bağlamında düşünüldüğünden araştırmacılar tarafından Azerbaycan kolları içinde değerlendirilmiştir.

Yine söz konusu ülkenin Köroğlu metinleri hakkındaki birkaç kol derlemesi dışında Türkiye'de spesifik olarak hazırlanmış bir çalışma maalesef yoktu. Bu sebeple İran'da sözlü gelenekte anlatılan/mış olan 11 kol örneğinde hazırladığımız ve 2019'da savunduğumuz "Köroğlu'nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme" adlı doktora çalışmamızın temel amacı, hem Köroğlu'nun İran Türkleri metinlerini tespit etmek hem de ilgili destanın Türk Dünyası'nda bütüncül olarak ele alınmasında İran Türkleri metinlerinin etki ve katkısını ortaya koymak olmuştur [2].

Türk Dünyası'nın çeşitli bölgelerinde derlenmiş Köroğlu metinleri üzerine yapılan bütüncül çalışmalar, genel olarak destanın ilk kolu örneğinde ele alınmıştır. Köroğlu Destanı'nda kahramanın doğumu, adı ve bu adın anlamı temelinde ele alınan çalışmalarda söz konusu metinler, bazen Türkistan ve Batı bazen de Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmış ve kahramanın doğum motifinin sadece Türkistan/Doğu varyantlarında olduğu iddia edilmiştir [3, s. 85; 4, s. 107]. Bu iddialar; kahramanın doğumu, adı ve bu adın anlamı üzerine temellendirilse de İran'a ait olduğu iddia edilen metnin sınıflandırılması örneğinde görüleceği üzere coğrafi bir tasnif olarak da düşünülebilir. Nitekim tasniflerde Oğuz Türklerine mensup Türkmenistan anlatmaları, yukarıda sayılan sebeplerden ötürü Türkistan/Doğu varyantları arasında gösterilmiştir. Ancak Türkmenistan sınırları içinde yer almasa da kültürel olarak bu daireye dâhil edilebilecek İran'ın Türkmen Sahra bölgesinde yaşayan Türkmenlerin Köroğlu anlatmalarında da kahramanın adı ve bu adın taşıdığı anlam sebebiyle bu bölge anlatılarının da zikredilen Türkistan/Doğu varyantlarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Köroğlu'nun İran Türkleri metinleri hakkında Türkiye'de yapılan çalışmalar yok denecek kadar az olduğu ve Türk coğrafyaları arasında yoğun olarak anlatıldığını bildiğimiz bu bölgenin Köroğlu metinlerine sahip olmadığımız için, "Köroğlu araştırmalarında İran'dan derlenen varyantları nereye dâhil edebiliriz?" sorusuna cevap bulma konusunda zorlanmaktayız.

Yine ilk kol örneğinde yapılan çalışmalarda İran metinleri, kahramanın doğumunun olmaması sebebiyle Batı varyantlarına dâhil edilse

de doktora çalışmamızdaki tespitlerimizden biri, İran Türkleri arasından derlenen Mehter Alı Destanı (MAD)'nda kahramanın doğumu ve erginlenmesindeki bütün motiflerin olduğu idi. Ayrıca çalışmamızda sadece kahramanın doğumu değil onun tüm seferleri ve sonunun anlatıldığı diğer kollarda da İran Türkleri metinlerinin, Köroğlu'nun Doğu ile Batı varyantları arasında köprü görevi gördüğü ve destanın bilinen kollar örnekleminde ele alındığında semantik olarak görülen bazı eksikliklerin tamamlandığı tespit edilmiştir [2].

İnceleme, bu eksikliğin tamamlandığı kollardan biri olan ve İran Türkleri arasında "Mehter Alı Destanı" adı verilen anlatı temelinde ele alınmıştır. Bu kolda Köroğlu adını alacak olan kahramanın erginlenmesinde babası Mehter Alı'nın rolünün irdelendiği bu makalede; tabiatın kendisine verdiği olağanüstü güçlerin farkında olan Mehter Alı, oğlu Urşan'ı Köroğlu'na dönüştürürken onun kılıcı olan mısri kılıca, atları Kırat ve Dorat'a, stratejik mekânı olan Çamlıbel'e ve hem âşıklığında hem de düşmanına galebe çalabilmesinde Köroğlu'na yardımcı olan narasını elde ettiği Koşa Bulak'ta içtiği kutsal suya erişmesini sağlar. Böylece sıradan bir birey olan Urşan, yenilmez bir kahramana, Köroğlu'na dönüşür. Makalede; bu dönüşümde Mehter Alı'nın etkisi ve kahramanın erginlenmesi sırasında ortaya çıkan göstergeler ele alınmıştır.

1. Mehter Alı Destanı

Mehter Alı Destanı, Tebrizli Âşık Ali İbadî (Karahanlı) tarafından âşığın kardeşi olan balabancı¹ Abdulali İbadî'nin de enstrümanı ile katılımıyla, saz çalarak Tebriz'deki Stüdyo Mehran'da 2011'de anlatılmış ve hem araştırmacı hem de âşığın bir diğer kardeşi Muhammet İbadî Karahanlı (Alışık)'nın danışmanlığında kaydedilip yayına hazırlanmıştır.

Ustasından öğrendiği ve Tebriz âşıklık geleneğinde yaygın olarak anlatılmadığını iddia ettiği [5] Mehter Alı Destanı'nı, Tebriz destan anlatma geleneğine bağlı olarak bir vücutname² okuduktan sonra anlatmaya hazırlanan Âşık Ali İbadî'nin ardından araya giren Muhammet İbadî Karahanlı (Alışık), hem anlatıcı hem balabancı hem de Köroğlu Destanı

¹ Nefesli bir müzik aleti olan ve genellikle fındık, ceviz ve erik ağacından imal edilen balabanın uzunluğu, 28–32 cm olup silindirik gövdesinin üzerinde dokuz delik vardır. Bunların sekizi üstte, diğeri ise alttadır. Gövdenin baş tarafına kamyandan iki dilcikli düdük takılır. Hem Azerbaycan hem de İran Türkleri arasında grupta kullanıldığı gibi solo olarak da kullanılmaktadır [6, s. 133].

² Anadolu âşıklık geleneğinde yaşname olarak da bilinen vücutname, âşıklar tarafından ortaya konulan ve insan hayatının ana rahmine düşmesinden, ölümüne kadar olan safhaları yaş kademelerine göre konu edinen destan türüdür [7, s. 11].

hakkında bilgi verdikten sonra sözü yeniden Âşık Ali İbadî'ye bırakır. İbadî de ilgili destanı anlatmaya başlar¹.

2. Kutsallık ve Köroğlu'nun Erginlenmesi

“Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen, kutsi ve mukaddes” ile “Tanrısal olan, bütün var olanların, yeryüzüne ilişkin olanın üstünde yükselen, ondan bütünüyle başka olan” anlamlarına gelen [8] kutsal kelimesi, genel olarak dinî bir terim olarak düşünülse de ilahi dinler dışında da değerlendirilmektedir. Türk devlet anlayışında hükümdara atfedilen bir güç olarak da tasavvur edilen “kut” kelimesinden türetilmiş olan kutsal, Türk anlatı geleneğinde türeyişi sembolize eden “bozkurt” ile Oğuz Kağan'daki “ışık ve ağaç”tan başlayarak günümüze dek uzanan “su”, “dilek ağacı”, “yatırı” hatta âşık edebiyatında ve destanlarda sıkça karşılaşılan “âşığın kutsallığı”na kadar birçok kültür unsurunda görülebilir.

Bir milletin belleğinde hatırlanması sebebiyle değişip dönüşerek günümüze kadar taşınan kutsal şeyler, çeşitli hatırlamalarla modern çağlarda da izlenebilir. Bunlar somut olan dinî bir mekânın yanı sıra bazı sembollerle somut olmayan kültürel unsurlarda da varlığını sürdürmüştür. Sözlü anlatımda ise bu sembollerin kullanımına “simgeci anlatım” adı verilir. Tanrıdan gelen kutsallığın sembolleştirilmesi ve kutsal olanın bir görünümü olan bu anlatım tarzı, sözlü veya yazılı metinlerdeki semboller, simgesel ifadeler ve göstergeler olarak karşımıza çıkar [9, s. 81; 10, s. 85]. Biz de bu incelemede söz konusu göstergelerin bulunduğu bir destan örneğinde bu kutsallığın görünümünü arayacağız.

2. 1. Kahramanın Doğumunda Kutsallık

Yukarıda bağlamı hakkında kısaca bilgi verdiğimiz bu destan kolu, Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmalarının ilk koludur ve Köroğlu'nun babasının adıyla (Mehter Alı Destanı) anılmaktadır.

Mehter Alı'nın çocukluğuyla başlayan bu anlatıda Alı, Teke Türkmen'de Mirza Bey'in oğludur. Destanın bu kısmında adı geçtikten sonra kalan bölümlerinde bir daha zikredilmeyen bu kahramanın adındaki “mirza” kelimesi, Farsçada “beyzade” anlamına gelmekte ve bir soyluluk bildirmektedir. Aynı anlamı Türkçe “bey” kelimesiyle de pekiştirilen bu ismin, Türklerde rastgele verilen bir ad olmadığı ve Mirza Bey'in soylu bir aileye mensup olduğu için verildiği düşüncesindeyiz. Çünkü Türk kültüründe “ad alma” terimindeki *ad* kelimesinin, Arapçadaki *isim* manası dışında Farsçadaki *nam* sözcüğünün anlamını da içine aldığı aşikârdır ve ad,

¹ Anlatıcı tarafından “Mehter Alı Destanı” olarak isimlendirilen bu destan tarafımızca “MAD” olarak kısaltılmış ve incelemede bu kısaltma ile gösterilmiştir.

günümüzdeki gibi doğumdan hemen sonra “verilen” değil, bir kahramanlık sonucunda “alınan” bir kazanımdır. Ayrıca bir kişi, ailesinden elde ettiği sanı da adında taşıyabilir [11, s. 101–112].

Anlatı yine Teke Türkmen’de çocuğu olmayan Hoca Mahmut’un, Alı’yı evlatlık almasıyla devam eder. Mehter Alı’nın atlara çok iyi baktığı için evlatlık alındığı bilgisi dışında Mirza Bey’in oğlunu neden evlatlık verdiği ve Mirza Bey’in akıbeti konusunda destanda bilgi verilmemiştir.

Mehter Alı’yı evlatlık alan Hoca Mahmut, bir süre sonra yaşlandığı düşüncesiyle tüm malını Mehter Alı’ya bağışlar. Büyük bir at yetiştiricisi olan Hoca Mahmut, düzenli olarak Tebriz Pazarı’na at satmaya gitmektedir ve kendisinden sonra düzeni devam ettirecek olan Alı’nın ticareti öğrenmesi için son gidişinde evlatlığını da yanında götürür. Bu seyahat, Alı için bir dönüm noktası olacaktır. Pazara varıldıktan sonra atlar sergilenirken atlardan biri ürküp şehre doğru kaçınca Alı da atın peşinden gider. Anlatı, bu kısımda Taçlı Begüm’e çekilir ve onun hakkında verilen kısa bilginin ardından atın kaçma sebebinin anlatıya niçin sokulduğu ortaya çıkar. Alı ile Begüm, bu sayede karşılaşır. Dörtmala koşan atı, Tebriz’in soylu ailelerinden birine mensup Polat Pehlivan’ın kardeşi Begüm’ün yakaladığını gören Alı, ürken atın bir kadın tarafından yakalanmasına önce şaşırır, onun yanına gidince de yiğitliği ve güzelliğini görüp hayran kaldığı Begüm’e âşık olur. Pazara dönüp durumu Hoca Mahmut’a anlatan Mehter Alı ile Taçlı Begüm birkaç gün içinde evlendirilir ve bunun ardından Teke Türkmen’e yeniden dönülür.

Kahramanın doğumuna zemin hazırlayan bu evlilik hadisesinde üzerinde durulması gereken husus, Taçlı Begüm adıdır. “Bigim, begum, begam” şekilleri de olan begüm kelimesi, bilindiği gibi Türkçe bey unvanının müennesi olan begim (beg+i+m) kelimesidir [12, s. 344] ve Türklerde hükümdar kadınlara veya kadın yöneticilere verilen sıfattır. Bu bağlamda hem adındaki anlam hem de kardeşinin epitetinden¹ dolayı Taçlı Begüm soyludur ve bu konumu ile Begüm vasıtasıyla, Lord Raglan’ın “Geleneksel Kahraman Kalıbı”nda var olan “kahramanın annesinin soylu bir aileye mensubiyeti” durumunun [14, s. 126], Köroğlu Destanı’nın İran Türkleri anlatmalarında sağlandığı görülür.

Teke Türkmen’e döndükten bir süre sonra Mehter Alı, babalığı Hoca Mahmut’un ölümü ile sarsılır. Ancak onun için daha önemli sarsıntı,

---

¹ Epitet, sözlü gelenek ürünlerinde, estetik özellik kazandırılmak istenen kahraman yahut herhangi bir nesnenin rengini, hacmini, güzelliğini veya çirkinliğini yansıtmak için o kahraman ya da nesneye koşulan öğelerin bütününe karşılaman bir terimdir [13, s.204–205].

evliliğin üzerinden uzun süre geçmesine rağmen çocuğunun olmaması olacaktır.

Çocuksuzluk, Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmalarının belirgin motiflerinden biridir. Bu kolda Hoca Mahmut ve Mehter Alı'da görülen bu durum, Köroğlu'nun Türkmen Seferi (KTS)'nde Köroğlu merkezinde karşımıza çıkacaktır. Hoca Mahmut ve Köroğlu, bu durumu evlat edinerek çözerken Mehter Alı, bunu rüyasına gelen bir dervişin önerisiyle sosyal hayatı düzenledikten sonra çözecektir:¹

“...Alı, bir gün yatmışdı. Yuhuda [Uykuda] gördü, bir derviş geldi mının [bunun] yuhusuna. Dedi:

-Alı, ne geder [kadar] mal-ı dövlet [malın] vardı hamısını [hepsini] olmyana, yohsula payla! Allah sene bir oğlan uşağı bağışlasın” (MAD).

Rüyasına giren bir dervişin yönlendirmesi ile Mehter Alı, tüm malını yoksullara dağıtınca Taçlı Begüm gebe kalır. Bu da Raglan'ın kalıbına uygundur; “Kahramanın anne rahmine düşüş şartları olağan dışıdır” [14, s. 126]. Kahramanın annesinin gebe kalması ve kahramanın doğumu, dinî bir göstergenin yönlendirmesinin ardından sosyal hayatın düzenlenmesiyle böylece anlatıya dâhil edilmiş olur:

“...Seher [ertesi gün] sevinceh [sevinerek] Alı, yuhudan durur [uyanır]. Ne geder [kadar] mal-ı dövleti [malı] varıydı; Allah yolunda olmyana, yohsula payladı. Bir il [yıl] keşmemişdi [geçmeden], beli [evet], Alı'ya Allah Taala bir oğlan uşağı bağışlayır, oğlanın adını Urşan goyullar [koydular]” (MAD).

Köroğlu Destanı'nda kahramanın doğumunun; Anadolu, Azerbaycan ve İran metinlerinde olmayıp sadece Türkistan/Doğu varyantları adı verilen Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan ve Doğu Türkistan anlatmalarında olduğunu iddia eden Karadavut da [3, s. 85], Ekici de [4, s. 108] tabii olarak eldeki metinlerle hareket etmişlerdir. Çünkü Türk destanlarında sıkça karşımıza çıkan “kahramanın olağanüstü doğumu” epizodu ile “çocuksuzluk”, “kahramanın doğumu ve olağanüstü yapısı” gibi motiflerin bileşenleriyle meydana gelen ve doğacak kahramanın özelliklerini gösteren [15, s. 78] bu kısmın Batı Türkleri metinlerindeki varlığı bilinmiyordu. İlk kez bu metinde tespit ettiğimiz epizot ve motifler, ayrıca “kahramanın doğumunu müjdeleyen rüya” şeklinde adlandırılan rüya [16, s. 87] ile anlatılmaya başlanmıştır ve bu da Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmalarında rastlanan bu motifin varlığı ilk defa bu çalışmada tespit edilip bilim dünyası ile paylaşılmıştır.

¹ İncelemede semantik bir yol izlediğimiz için Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmaları deşifre edilirken T.C. resmî alfabesi kullanılmıştır. Ayrıca bu metinlerde geçen ve Türkiye Türkçesinde anlaşılması güç olabilecek bazı kelime, kelime grubu ve ifadelerin dilimizdeki anlamı köşeli ayraç işareti [xxx] içinde verilmiş ve bu anlamı veren kısımların yazı boyutu küçültülmüştür.

Birçok Türk destanında yer alan çocuksuzluk motifi, aslında kahramanın doğacağına müjdelenmesi anlamını da taşır. Örneğin Manas Destanı ve Dede Korkut Destanlarında da bu motif oldukça belirgindir. Türk destanlarında kahraman olmak için ön şart gibi gelişen bu motif, kahramanın kutsallığına duyulan ihtiyaç sebebiyle anlatılara dâhil edilmiştir. Bu da kahramanın Tanrı katından gönderilmesi şeklinde yorumlanmıştır [17, s. 11–13]. Destanlarda geçen çocuksuzluk sorununun çözülmesi veya buna çare bulmakta; kurttan türeyiş, ağız dualının duası gibi çeşitli yollar etkili olmuştur [18, s. 11; 19, s. 78; 116]. Bu kolda ise bu eksiklik, halk hikâyelerindeki benzer yapıda karşımıza çıkan bir uygulama ile, dervişin önerisiyle, aşılmıştır. Derviş, kutsal ile sıradan arasındaki iletişimi sağlayan yardımcılarından biridir. Kutsalın, kahramana yapacağı yardım, sıradan bir zaman ya da mekânda yapılmayıp genellikle uykuda rüya yoluyla gerçekleşmektedir [20, s. 96–97]. Mehter Alı'nın rüyasına giren derviş de çocuksuzluğun nasıl giderileceğini ona ileterek sorunun çözümlenmesini sağlar.

Anlatıda Taçlı Begüm, bir süre sonra bir erkek çocuk dünyaya getirir. Mehter Alı oğlunun adını “Urşan” koyar. Anlatıcı, kolda Köroğlu'nun adının Urşan olduğunu özellikle vurgulamış ve diğer anlatıcıların kullandığı Ruşen adının yanlış olduğunu iddia ederek bunu bir arasözle açıklamıştır:

“... Adını Urşan goyullar.

Elbette âşihlarımız Roşen deyimler, kitaplarda da Roşen yazılıb. Roşen, ışık menasınadı [demektir]. Urşan demehdi, Urşan; cengâver, döyüşçü menasınadı” (MAD).

Bu varyantta Köroğlu'nun adı olduğu iddia edilen “Urşan” adının, destanın bağlamı gereği özellikle seçilmiş bir ad olduğu görülmektedir. Ayrıca urşan kelimesinin “uruşan>vuruşan” şeklinde dönüşerek günümüzde de kullanıldığını söyleyebiliriz.¹

2. 2. Kahramanın Babası ve Bilgeliği

Çocuğu olması için tüm malını bağışlayan Mehter Alı'nın işsiz olduğunu öğrenen Hasan Han, kendi yıkısına bakması için Alı'yı çiftliğine davet eder. Urşan bir yaşında iken Hasan Han'ın imarethanesine gidip seyisliğe başlayan Alı, burada 18 yıl çalışacaktır.

Hasan Han'ın imarethanesinde çalışmaya başladıktan sonra her sabah atları olatmaya götüren ve deyim yerindeyse atların her birine gözü gibi bakan Mehter Alı, günlerin birinde deniz kenarında atları otlatırken hava birden kararır, yağmur yağmaya başlar ve oturduğu kayanın üzerine yıldırım

¹Uruşan adı, Köroğlu Destanı'nın Anadolu'da Behçet Mahir anlatımında karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu anlatmada Urşan, Köroğlu'nun değil babasının adıdır [21, s. 1].

düşer. Yıldırım, çarptığı taşı eriterek “yıldırım taşı” denilen bir taş ortaya çıkarır. Bu esnada denizden çıkan iki aygır, yılkıdaki iki kısrağ ile çiftleşip tekrar denize döner. Bunları gören Alı, kısrağları işaretler, yıldırım taşını da alıp evinde saklar. Bir süre sonra kısrağların ikisi de birer tay doğurur.

Destanın bu kısmında dikkati çeken ilk unsur yıldırım taşıdır. Geçmişte birçok toplumda bazı silekslere ve neolitik gereçlere “yıldırım taşı” adı verilmiş ve bunların buldukları yerlere yıldırım düştüğüne inanılmıştır [22, s. 20]. Yine birçok toplumun etnografik ve folklorik derlemelerinde karşılaşılan yıldırım taşının, çoğunlukla yıldırımın düştüğü yerde bulunduğu inanılır. Toplumlarda “yukarıdan” gelen her şeyin büyü ve kutsal güçlerle donatıldığına inanıldığı için bu taş kozmozu bütünleştiren bir sistemin parçası olarak telakki edilir [23, s. 23]. Gökten gelen birçok şey gibi yıldırım taşı da “yıldırım hamisi” olarak görüldüğünden Türk kültüründe kutsal kabul edilir [24, s. 312]. Destanda kayaya düşen yıldırımdan kalan bu taş, ileride bir ustanın elinde Köroğlu’nun kılıcına (mısri kılıç) dönüşecektir. Farklı kültürlerde bu tür taşlardan yapılan kılıcı kullanan başka destan kahramanları da vardır. Bunlardan birini birçok yönüyle Köroğlu’na benzer özellikler taşıyan Arap destan kahramanı Antere b. Şeddâd’ın kullandığı kılıçta görürüz [25, s. 328].

Bu kısımdaki bir diğer husus da “derya atları”nın ortaya çıkmasıdır. Tabiatın gösterdiği bu anormal tavır, yıldırım taşının ortaya çıktığı esnada gerçekleşir ve kahramanın atlarının babaları olacak bu aygırlar, denizden çıkarlar. Denizden ya da gölden çıkmaları sebebiyle olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inanılan bu cins atların Türkler tarafından çoğaltıldığı ve Türklerin bu efsanevi atlara her dönemde sahip olduğu iddia edilmektedir [26, s. 60–61; 27, 138–139]. Bu destanda da anaları normal birer kısrağ iken Tanrının gönderdiğine ve öbür dünyaya ait olduğuna inanılan babalarının taşıdığı bu olağanüstülük [24, s. 313] sayesinde Kırat ve Dorat da erginlenmelerini tamamlamalarıyla birlikte kutsal ve olağanüstü olacaklardır. Bu gen aktarımı destanın diğer kollarında da devam eder. “Derya atı”nın Kırat’a aktardığı özellikler, Kırat’tan da bir başka kahramanın sahip olduğu ata taşınacaktır. Köroğlu’nun Derbend Seferi’nde Köroğlu’nun oğlu Hasan Bey’in sahip olduğu Arap At, Kırat’tan olan ve hiç kimsenin ehlileştiremediği bir attır ve ilgili anlatıda babasının Köroğlu’na yaptığı gibi Hasan’ın birçok mücadelesinde ona yardımcı olacak ve onun galip gelmesini sağlayacaktır [28, s. 316–327; 29, s. 729–749].

Bu kısımda kahramanın kullanacağı kılıç ve atların ilk ortaya çıkışı verilmiştir. Urşan’ın Köroğlu olmazdan önceki son hazırlıkları olan ve

olağanüstü bir tabiat olayı neticesinde ortaya çıkan taştan yapılacak olan kılıç ve atlardan doğan taylar, kolun devamında babasının bilgeliğinde ve ustanın elinde geçirecekleri erginlenme ve olgunlaşma ile destan kahramanını tamamlayacak unsurlardan olacaktır.

Anlatının devamında Hasan Han'a ve onun misafiri olan Tokat paşası Hasan Paşa'ya odaklanılır. Konuk olduğu Hasan Han'ın yilkısındaki atların namını duyan Hasan Paşa, ondan iki adet cins at ister. Hasan Han, Mehter Alı'dan ertesi gün atları otlatmaya götürmemesini isterse de atların aç kalmasına gönlü razı olmayan Mehter Alı, derya atlarının tayları olan ve cins at olacağını bildiği iki tayı ahırda bırakarak diğer atları otlatmaya götürür. Bırakılan cılız tayları beğenmeyen Hasan Paşa, Hasan Han ile alay eder.

Hasan Paşa'nın bu tavrına çok sinirlenen Hasan Han, Mehter Alı'ya yaptığı eylemin sebebinin sorunca Mehter Alı, bıraktığı atların cins olduğu konusunda ısrar edip onlardan ziyade kendisinin atlardan daha iyi anladığını iddia eder.

Mehter Alı'nın kendisine karşı gelmesine, söylediği "bilmiş" sözlerine sinirlenen ve misafirine mahcup olan Hasan Han, önce Mehter Alı'nın öldürülmesini emrederse de misafirinin uyarısıyla ölümün Mehter Alı için bir kurtuluş olacağını ve karşılığında bu şekilde konuşmasının daha büyük bir şekilde cezalandırılması gerektiğini düşünür ve Alı'nın gözlerini dağlatır. Destanın devam edebilmesi için gerekli olan bu dağlama; İran'ın bazı bölgeleri, Azerbaycan ve Anadolu sahasında destan kahramanının, dolayısıyla da söz konusu destanın bu adı almasına sebep olacaktır.

Anlatıda kuralı koyan da, hükmü ve cezayı veren de "güçlü olan"dır. Verilen hükmü sorgulamak ya da itiraz etmek, güçsüzlerin aklından bile geçmez. Verilen bu cezayla "zalimin zulmü" anlatıya böylece dâhil edilmiş olur. Bu zulüm, Köroğlu'nun gelecekte alacağı intikam için bir sebep olacak, kendi intikamını aldıktan sonra diğer mazlumların da öcünü alıp onların haklarını korumak için kahramanlığın gereğini yerine getirmesine zemin hazırlayacaktır.

Bu kısımdaki bir diğer husus ise cezanın kalıcılığıdır. Paşa'ya göre işlenen suç için ölüm cezası hafif kalacaktır ve onu daha kalıcı hâle getirmek gereklidir. Dünya tarihinde işkenceyle yapılan cezalandırmanın birçok yöntemi olmuştur. Bunlardan biri de Mehter Alı'ya verilen gözlerin dağlanması cezasıdır. "İşkencenin Tarihi" adlı çalışmada bu cezanın, dünyanın birçok bölgesinde yaygın olduğunu savunan ve bu bölgelerden örnekler veren George Ryley Scott; söz konusu cezanın, yavaş yavaş öldürmek olduğunu ve toplumda caydırıcı etkisi bulunduğunu söyler [30, s.

58; 125]. Özellikle Romen Diyojen'in gözlerine mil çekildiği iddiası, Bizans tarihinin en çok bilinen örneklerindedir [4, s. 94]. Türkçede; "gözlere mil çekmek ya da gözü çıkarmak" adlarıyla da geçen bu ceza yönteminin, Türklerde uygulandığını gösteren kaynaklardan biri Baburnâme'dir [31, s. 44; 56; 57; 89]. Babür, 9 Haziran 1494 ile 7 Eylül 1529 tarihleri arasında Fergana, Kâbil ve Hindistan'daki hayatını anlattığı bu eserinde adı geçen bölgelerde kör etme cezasının olduğunu belirtiyor [32, s. 404]. Aynı ceza usulü Osmanlı Devleti'nin çeşitli dönemlerinde de karşımıza çıkar [33, s. 534; 34, s. 31]. Hatta bu işkence yönteminin çok daha eskilerde de uygulandığı gösteren kayıtlar vardır. Örneğin Göktürklerde bir kişinin rakibini kör etmesinin cezası, mutazarrıra kızını, kızı yoksa da eşini diyet olarak vermektir. Görüldüğü gibi burada bir insan için en hayafî organlardan biri olan gözden mahrum edilen kişiye, yaşamını sürdürebilmesi için bir yardımcı verilmektedir [35, s. 21].

Yapılması gerekeni yapmama ya da yapılmaması gerekeni yapma durumunda verilen cezalar, az önceki örnekte görüldüğü gibi destanın yaratıldığı ve aktarıldığı toplumun hukukî uygulamalarından da örnekler taşımaktadır. Belki de İran, Azerbaycan ve Anadolu sahası Köroğlu anlatmalarında kahramanın bu adı almasına sebep olan eylemin gerçekleşmesi, destanın yaratıldığı toplumda "kör etme cezasının" öneminden kaynaklanmaktadır.

Destana yeniden döndüğümüzde; Mehter Alı, yıllardır yanında çalışıp verdiği emeğine ve dağıtılan gözlerine karşılık Hasan Han ile Hasan Paşa'nın beğenmediği iki tayı "tazminat" olarak ister ve onları alıp imarethaneden ayrılır.

Görünür âlemden mahrum bırakılan Alı'nın "göz hakkı" olarak aldığı iki "derya atı", işlenmemiş elmas değerindedir. Onların değerini ortaya çıkaracak kişi de destanda tecrübe ve bilgelik sembolü olan Alı'dır. Bazı araştırmacılarca kör kaldıktan sonra doğaüstü olayların sırrına malik olan ve doğanın insana sunduğu fırsatları, bu özelliği sayesinde bilgeliğe dönüştüren Alı'nın "dağ ruhu ya da iyesine" sahip olan mistik bir koruyucu olduğu iddia edilmektedir [24, s. 48; 275].

Kolda sadece doğumunda gördüğümüz Urşan, Mehter Alı'nın kör edilmesinden sonra yeniden karşımıza çıkar. Raglan'ın kahraman kalıbındaki "Kahramanın çocukluğu hakkında hiçbir şey anlatılmaz." [14, s. 126] ifadesi destanda yine geçerlidir. Çünkü buraya kadar anlatılan kısım, Urşan'ın değil Mehter Alı'nın maceralarıdır.

Eve gelen babasının gözlerinin dağıldığını gören Urşan, çok sinirlenir ve babasının intikamını hemen almak isterse de "vakitsiz öten"

oğlunu Mehter Alı teskin eder. Çünkü daha hazırlık yapılmamış, gerekli teçhizat toplanmamış ve Urşan erginlenmemiştir. Bunları bilen Mehter Alı, gözlerinin kör edilmesiyle oğlunda ortaya çıkan kıvılcımı harlamaya başlar, oğlunun erginlenmesi için bilgi ve tecrübesini ortaya koyarak intikam zamanını beklemeye koyulur. Her ne kadar imarethaneden ayrılma kararı alınsa da kahramanın erginlenmesinin ilk aşaması oradan ayrılmadan gerçekleştirilecektir.

2. 2. 1. Kahramanın Kılıcı, Mekânı ve Atlarının Temini

Mehter Alı, daha önce evine getirdiği “yıldırım taşı”nı alır ve bu taşı Urşan’a vererek Murat adındaki bir ustaya götürüp ondan kılıç yapmasını istemesini öğütler. Bin bir uğraş sonucunda taşı “kayırmayı”¹ başaran usta, “mısri kılıç” adını verdiği bu kılıcı, Urşan’a teslim eder. Böylece Urşan’ı Köroğlu yapacak unsurlardan ilki hazır hâle getirilir.

Kılıcı ve tayları alan baba ile oğul, Hasan Han’ın imarethanesinden ayrılıp birçok yeri gezerler ve sonunda Mehter Alı, kuş uçmaz kervan geçmez bir yer olan Çamlıbel’e yerleşmeye karar verir. Bu yerin seçiminde özellikle ticaret ve göç yolları üzerine olmaması ya da alanın engebeli, ulaşılması zor bir yapıya sahip olması etkili olmuştur.

Gözlerinin dağılmasıyla anlatıda yapısal olarak “düğüm” bağlanır. Anlatının devamı açısından bu düğümün çözülmesi gerekmektedir. Ancak intikamın hiç de kolay alınmayacağını bilen Mehter Alı, hem fiziksel hem de psikolojik olarak hazırlanmak için en uygun yeri bulmak zorundadır. Çünkü başlayacak yeni bir hayat için değişim ve dönüşüm gereklidir. Bu sebeple ideal yer olarak görülen Çamlıbel’e yerleşilir. Aslında bu göç, güç kazanmak için yapılan taktiksel bir kaçıştır. Mehter Alı’nın bilgeliği, burada yine karşımıza çıkar.

Köroğlu Destanı’nın birçok kolunda anlatıdaki maceranın başlayıp sona erdiği bir mekân olan Çamlıbel’e vardıktan sonra Mehter Alı, Urşan’dan kendileri için bir ev, taylar içinse bir ahır yapmasını ister; ahırın içinin tamamen karanlık olmasını, tayların asla güneş görmemesini ve rüzgâra maruz kalmamasını oğluna özellikle tembihler. Daha önce beğenilmeyen cılız tayların olağanüstü özellik kazanıp kahramana yaraşır

---

¹ Kayırmak; İstanbul Türkçesinde farklı bir anlamda kullanılsa da İstanbul Türkçesinde “kılıç yap/tır/mak” anlamına gelen bir fiil ya da terim olmadığı için kılıç üretiminde kullanılan bu fiili tercih ettik. Anadolu’nun bazı bölgelerinde “demir kayırmak”; İran’da “peynir kayırmak” kullanımlarında görüldüğü üzere ilgili fiil; “(sıvı) bir nesneden başka bir nesne üretmek” anlamında kullanılmaktadır. Ancak TDK sözlüklerinde buna benzer bir anlam yoktur. İlgili fiilin literatüre bu anlamıyla da girmesi için incelememizde bu fiili tercih ettik.

atlara evrilmesi, tıpkı Urşan'ın Köroğlu'na dönüşmesi gibi zamanla gerçekleşecektir.

Bir müddet kaldıkları karanlık âlemdeki yolculuklarını tamamlamalarının ardından insan âlemine döndürülerek gün yüzüne çıkarılan [24, s. 72] bu atların hazır oldukları balçıkta, dikenlikte ve taşlıkta sınanmalarıyla anlaşılır.

Bir müddet karanlıkta kaldıktan sonra gün yüzüne çıkarılan bu atlar, karanlık âlemdeki yolculuğunu tamamlayıp insan âlemine yeniden döndürülür ve sonrasında balçıkta, dikenlikte ve taşlıkta sılandıktan sonra hazır oldukları anlaşılır. Atların sınanması sırasında balçıkta koşan Kırat'ın ayaklarında bir şey yokken Dorat'ın kine balçık yapışmış, dikenlikteki sınanmada ise ayağında küçük bir çizik oluşmuştur. Anlatıda bunların sebebi, geçmişte Urşan'ın yaptığı bir hataya bağlanır. Urşan'dan atlara ahır yapmasını istediği kısımda tayların kesinlikle güneş görmemesini ve rüzgâra maruz kalmamasını isteyen Mehter Alı, atları kontrol ettiğinde sol tarafta bağlanan taydaki noksanlığı fark eder ve oğlundan ahırı tekrar kontrol etmesini ister. Urşan'ın kontrolü sonrasında gerçek ortaya çıkar. Ahırdaki küçük bir delikten ileride Dorat adını alacak ata gün ışığı vurmakta ve atın gelişimine mâni olacak rüzgâr girmektedir. Bu noksanlık da kahramanın bu atlardan hangisini kullanacağını belirlenmesinde etkili olacaktır.

Tecrübesi ve bilgeliği sayesinde taylardaki cevheri ortaya çıkartıp onların erginlenmesini sağlayan Mehter Alı, atların sınanmasından sonra hem bu atlara hem de oğluna ad verir:

“... Oğul, indi [şimdi] bı [bu] sağ terefde olan atın adın goydum Gırat. Sol terefde olan atın adın da goydum Dürat. Senin de adını goydum Köroğlu” (MAD).

Türk kültüründe “ad alma” geleneği hakkında bilgi vermiş ve bir kahramanın, yaptığı eylem neticesinde ad aldığını söylemiştik. Köroğlu Destanı'nın bu kolunda ismi Urşan olan kahramanın “ad alma”sında, farklı bir uygulama karşımıza çıkmaktadır. Türk destanlarının genelinde yaptığı kahramanlık sonunda “âşık ya da bilge kişi” tarafından yapılan ad verme, bu kolda kahramanın ve atların erginlenmesi sonucunda yapılmıştır. Dede Korkut Kitabı'ndaki anlatılarda Dede Korkut'un yaptığı bu eylem, Köroğlu'nda yine bilge kişi rolüyle karşımıza çıkan Mehter Alı tarafından yapılır ve bu durum, kahramanın erginlenmesinin aşamalarından biri olarak görülür [36, s. 229].

Destanın bu kısmına kadar Urşan adıyla anılan kahraman, sonraki kısımlarda ve destanın diğer kollarında Köroğlu adını taşıyacaktır. Türkiye, Azerbaycan ve İran Türkleri anlatmalarında babasının gözlerinin kör

edilmesi sebebiyle isim alan kahraman, bu üç bölgede “Köroğlu” adıyla anılırken Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan ve Doğu Türkistan’da mezarda doğmasından dolayı Goroğlu adını alacaktır.

Anlatıya yeniden dönecek olursak atların da hazır olmasıyla Alı ve Köroğlu, Hasan Han’dan intikam almaya onun konağına giderler. Urşan’ın Köroğlu adıyla katıldığı ilk savaş, Köroğlu’nun Hasan Han’a “meydan okuma”sıyla başlar. Konakta Hasan Han’ın öldürülmesinin ardından, bitmek tükenmek bilmeyen askerlerle savaşmanın boşa kürek çekmekten ibaret olacağını bilen Mehter Alı, bilgeliğini yeniden konuşturarak Hasan Han’ın beğenmediği atları, savaşın en önemli silahı yapar ve taktik gereği atlar; balçık, dikenlik ve taşlık alanlara sürülür. Kırat ve Dorat’ın rahatlıkla geçtiği bu yerler, Paşa’nın ordusundaki bölükler için ölüm çukuru olacaktır. Atların erginlenmesi aşamasında karşımıza çıkan bu sınamalar, böylece önem kazanmış ve Mehter Alı’nın intikamı alınmış olur. Ancak Köroğlu için babasının kör edilmesiyle başlayan mücadele burada bitmez. Urşan’ı Köroğlu yapan intikam hırsı, bütün zalimlere açılan bir savaş olacak ve bu düşünce destanda sürekli tekrar edilecektir.

İlk savaşında olduğu gibi Köroğlu’nun İran Türkleri anlatmalarının birçok kolunda da Kırat, kahramanı müşkül durumdan kurtaran bir yardımcı rolüyle karşımıza çıkacaktır. Örneğin Tebrizli Âşık Meşi Paşayî’nin anlattığı Köroğlu’nun İstanbul Seferi (KİS)’nde Köroğlu’nun namına âşık olan Nigar Hanım’ın onunla evlenmek istediğini bir mektup yazarak Çamlıbel’e göndermesiyle öğrenen ve Kırat’ına binip yola koyulan Köroğlu’nun bu yolculuğunda atının yardımı oldukça büyüktür. Nigar’ı alıp Çamlıbel’e dönerken yolda Nigar’ın babasının ordusuyla yapılan mücadelede Köroğlu ile beraber düşman askerlerini öldüren yine kahramanın yoldaşı Kırat olacaktır.

Aceşirli Âşık Celil Dövletyâri’nin anlattığı Köroğlu’nun Bolu Beyi Seferi (KBB) adlı kolda ise Kırat’a sahip olmanın bir kahramanlık göstergesi olduğu kabul edilir. Anlatıda Çamlıbel’de Köroğlu ile yaşadığı bir sorun sebebiyle Kırat’ı kaçıran Mısıroğlu Mustafa Bey’e götüren Deli Mehter, “rüşvetini” Mustafa Bey’e sunarken söylediği ““Minsin Gırat’ı, ossun Köroğlu.” (KBB) ifadesinden anlıyoruz ki kör bir adamın oğlunu Köroğlu yapan unsurlardan biri Kırat’a sahip olmaktır ve anlatıcı, Köroğluluğun alameti olarak Kırat’ın varlığını gösterir. Bu iddia, aynı anlatmanın devamında tekrarlanır ve kendisine getirilen Kırat’ı, Köroğlu’na teslim etmek için Çamlıbel’e gelen Mustafa Bey’in kapıdaki sesini duyan Köroğlu, rakibinden çekinir ve Kırat’ı olmadan onunla savaşamayacağını düşünür. Yine Aceşirli Âşık Celil Dövletyâri’nin anlattığı Köroğlu ile

Keçel Hamza (KKH) adlı kolda da Köroğluluğun göstergesinin Kırat'a sahip olduğunu bilen Şam Paşası, Köroğlu'nu etkisiz hâle getirmek amacıyla Keçel Hamza'yı Kırat'ı kaçırmakla görevlendirir. Hamza'nın Çamlıbel'e gelip burada bir süre kaldıktan sonra Kırat sandığı Dorat'ı kaçırmayla onun peşine düşen Köroğlu, bir değirmende oyununa geldiği Hamza'nın sözüne inanarak Kırat'tan inince Hamza, Kırat'a biner. Hamza'nın Kırat'ın sırtında olduğunu gören Köroğlu, Kırat'ın sırtındaki Hamza'yı yakalamayacağını bildiği için onunla mücadele etmeye girişmez. Bu da göstermektedir ki Köroğlu'nu tamamlayan, sadece kılıcı değil aynı zamanda Kırat'ıdır. Buna son olarak bir sonraki başlıkta göreceğimiz narası eklenecektir.

Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmalarında Kırat'ın bir diğer özelliği ise yüzebilmesidir. Babasının denizden çıktığı iddia edilen ve bir "derya atı" olarak tasavvur edilen Kırat, anlatıya göre vücudu ıslanmadan denizde yüzebilir. KKH'nin son kısmında Şam Paşası'yla yaptığı savaşta şehri talan etmeye ve Paşa'nın ordusunu kırmaya başlayan Köroğlu'yla Paşa'nın yaptığı "ateşkes" sonucunda Köroğlu'na verilen haraç, Paşa'nın kızı Sümbül Hanım olacaktır. Oğulluğu Ayvaz'la evlendireceği Sümbül Hanım'ı Kırat'a bindiren Köroğlu, yolu kısaltmak için Kırat'ın "hovercraft" özelliğini kullanarak onun Çamlıbel'e deniz yoluyla gitmesini sağlar. Bu yolculukta Kırat yüzerek bir denizi geçer, bu da yolculuğu önemli ölçüde kısaltacaktır.

Destanda denizden çıkan aygırın Mehter Alı'nın yilkısındaki bir atı aşmasıyla doğan Kırat'ın bu özelliği sebebiyle onun Türkler arasında efsanevi ve mitolojik olarak düşünüldüğünü yukarıda belirtmiştik. Türk mitolojisinde atın gök kökenli olduğuna ve gök ile yıldız Tanrılarının bineği olarak görüldüğüne inanılmaktadır [37, s. 279]. Atın gök menşei olduğu günümüzde Anadolu'da da karşımıza çıkmaktadır. Iğdır'daki bir rivayete göre at, gökten inen ve insan yiyen bir hayvanmış; sonradan bir gölde su beygiri ile çiftleşmiş ve bugünkü atlar meydana gelmiştir [38, s. 412]. Mitolojik at, ayrıca Çin mitolojisinde de görülmektedir. Mitin simgesel açılımı olan deniz aygır; güçlü vücudu ve müstesna bir zekâyâ sahip olması, hiçbir canlı bitkiyi yememesi, otların üzerine basmaması ve Panku adlı ilk insana hizmet eden hayvanlardan birisi olması sebebiyle suyu temsil ettiğine inanılmaktadır [39, s. 97]. Taşdığı akıl, zekâ, hile, güç, asillik gibi özellikleriyle kahramanın birçok bakımdan eksikliğini tamamlayan Kırat'ın cılız, zayıf ve bakımsız iken beğenilmemesi ve eğitildikten sonra ise görenleri hayrete düşürecek bir şekilde kazandığı dönüşüm, tıpkı onun sahibi olan Köroğlu'nun erginleşmesiyle benzer bir özellik göstermektedir.

[40, s. 60-61]. Bu dönüşüm ve erginleşme, Köroğlu'nda son aşama olan kutsal suyun teminiyle nihayete erecektir.

2. 2. 2. Kahramanın Kutsal Suyu Temini

Tekrar ilk kola dönüp kahramanın erginlenmesinin son aşamasına değinecek olursak ilgili anlatıda Köroğlu ve Mehter Alı, Hasan Han'la yapılan savaş sonrasında tekrar Çamlıbel'e dönerler. Çamlıbel'e döndükten bir süre sonra Mehter Alı, Köroğlu'nu yanına çağırır ve ona Çamlıbel'e yakın Koşa Bulak adındaki bir yerin tepesinde kutsal iki bulağın olduğunu ve yedi yılda bir, Cuma akşamı gün batmadan önce, doğudan ve batıdan çıkan iki yıldızın şavkının bulaklara vurmasıyla buradaki suların birbiriyle karışarak kabardığını, sudan çıkan köpükte yıkananların güçlü bir kahraman olacağını, köpükten içenin ise âşık olacağını, sesinin gürleşeceğini ve tüm dertlerinden kurtulacağını söyleyerek Köroğlu'nu söz konusu bulakların yakınlıklarına getirir. Nasıl çıkılacağını anlatarak oğlunu bu tepeye gönderen Alı, bu köpüğün gözlerini eski hâline getireceğini bildiği için kendisine de getirmesini söyler.

“... Alı Kişi deyir ki:

-Urşan, bu dağlarda bir cüt [çitf] bulah [bulak] var. Adına Goşa Bulah [Koşa Bulak] diyeller. Yeddi ilden [yıldan] yeddi ile [yıla] Cuma ahşamı [Perşembe gecesi], bir ulduz [yıldız] gün çıhannan [doğudan] çıhar; bir ulduz gün batannan [batıdan]. Geleller o bulağın üstünde birbirine deyeller [birleşirler]. O ulduzlardan bir nur düşer bulağa. Bir köpüh galhar [kalkar]. O köpühde herkes çimse, yuyunsa [yıkansa] gudretti bir pehlivan olar. Suyunnan da işse [işse] ona teb-i şeir [şiiir yeteneği] gelir, şair olar. Çalışgınan [uğraş], oranı get, tapgınan [bul]. ... Ancah ki Alı demişdi; ‘Bir gab da getirersen mene’” (MAD).

Güç bela bulağa ulaşan Köroğlu, beklenen an gelip su köpürünce bir kâse içer, bir kâse üzerine döker ancak üçüncü kâseyi suya daldırmadan köpük söner ve su çekilir. Babasına bu köpükten götüremediği için çok üzülen Köroğlu, yanına gittiği babasına durumu anlatır.

Mehter Alı, Köroğlu'nun kutsal suyu içmesiyle artık erginlenmeyi tamamladığını, âşıklık yeteneği kazandığını ve narasındaki sesinin gürlüğü sayesinde herkesi hatta her canlıyı yenebileceğini söyler.

Narası sayesinde düşmanı alt etme, anlatıcısı farklı olan birçok kolda daha karşımıza çıkar. Örneğin KİS'te Nigar Hanım'ı Çamlıbel'e getirdikten sonra Köroğlu, düğün masraflarını karşılamak için Sepet Geçmez denilen yere giderek Abdal Hacı'nın kervanını soymak ister. Ancak Hacı direnir. Bu direniş, bir süre sonra iki kahramanın “söz düellosuna” dönüşür. Köroğlu, ne kadar tehdit ederse etsin Hacı altta kalmaz. Bu söz atışı uzadıkça uzar ve bu şekilde neticeye ermeyeceği görünen düelloda dövüş

için eylem hazırlıklarına başlanır. Ancak kolda fiziksel dövüş olmaz. Çünkü Köroğlu, söz düellosunda okuduğu şiirinin son dörtlüğünde narasını kullanır ve narayı duyan Hacı'nın dili tutulur, teslim olacağını ve tüm malını ona vereceğini söyler:

“... Köroğlu, ele bil [o kadar] nereyken [narayla] ohudu ki bu sözi. Tacirin gulağlarının ikisi de batdı. ...Köroğlu'nun bu neresinden Abdal Hacı'nın dili de tutuldu. İşereyken [işaret ederek] de dedi:

-Gel, neme ne [her ne kadar] var, hamısın [tamamını] yığ, göti [götür]. get” (KİS).

Köroğlu'nun narasıyla kazandığı bir diğer mücadele de Tebrizli Âşık Hasan İskenderî'nin anlattığı ve Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmalarının son kolu olan Köroğlu'nun Kocalığı Kolu (KKK)'nda karşımıza çıkar. Çok yaşlandığını düşünen Köroğlu'nun ömrünün son döneminde sakin bir hayat sürmek için Köroğluluğu bırakma düşüncesiyle eşi Nigar Hanım dışındaki herkesi Çamlıbel'den göndermesi üzerine çıktıkları yolculukta İstanbul Paşası'nın kendisini yakalatmak için gönderdiği ordunun, Köroğlu'nu öldürüp Nigar'ı ise Paşa'ya götürceğini öğrenmesinin ardından Köroğlu, narasını atarak savaşı başlatır ve askerlerin tamamını öldürür:

“... Söz tamam olmuş. Köroğlu ele [öyle] bir nere [nara] çekdi [attı], dağlara, dağlara lerze tüşdi [titredi]. Golundaki kendir, tike tike olub töküldi yere. Goşun [Ordu] bele [böyle] görende, gırıhdılar [şaşırdılar]. Beyinnerinde Köroğlu'nun sesi piç vırır [dolaşır] öz özüne.

Bılar bilmedise, gülleni [namluyu] Köroğlu'ya teref [-a doğru] tutsunnar ya neynesinner? Heresi [Hepsi] istedi gaşsın bir terefe, Köroğlu aman vermedi.

Nigar bele [böyle] görende paltarlarının [kıyafetlerimin] altından misrî gılncı atıb iki elli tegdim eyledi [sundu] Köroğlu'ya. Köroğlu misri gılncı alıb, basıb bağına. Bir öpennen sora, goşunu verdi gılncın ağzına.

Şiliküt [Haşat] eyliyib bıları töhdü yere” (KKK).

Genel olarak mısri kılıç ve Kırat'ın yanında Urşan'ı Köroğlu yapan ya da kahramanı tamamlayan özelliklerden bir diğeri, belki de en önemlisi onun narasıdır. Köroğlu'nun narasına bu özelliği kazandıran su, aynı destanın Anadolu ve Azerbaycan metinlerinde ab-ı hayat olarak telakki edilip ona kutsallık izafe edilir. Çünkü bu su, normal bir su değildir. Bazı yılların belirli döneminde, belirli bir yerde ortaya çıkan ve onu içen insana birçok özellik yükleyebilme özelliğine sahiptir. Dolayısıyla da bu suya, sadece Tanrı'nın seçtiği insanlar ulaşabilir [41, s. 27–28; 24, s. 138]. Tıpkı atlar ve kılıçta olduğu gibi tabiatdaki olağanüstü bir sırna malik olan Mehter Alı'nın oğlu Köroğlu'na kazandırdığı bu özellik, onun birçok savaşta mücadeleyi başlatmasına ve askerlerini yönlendirmesine yarayan bir

taktiktir ve bu nara, aynı zamanda birçok mücadelede Köroğlu'nun düşmanlarına galebe çalıp yenilmezlik kazanmasındaki bir silahı olmuştur.

Sonuç

Köroğlu'nun İran Türklerinden derlenmiş “Mehter Alı Destanı” örneğinde, kahramanın doğumundaki olağanüstülük ile başlayan ve devamında kahramanın erginlenme sürecindeki kutsallığın ele alındığı bu incelemede; adı geçen anlatıda bilge adam rolündeki Mehter Alı sayesinde Köroğlu'nun elde ettiği kılıç ve atlar ile yerleştiği mekân olan Çamlıbel'in ve son olarak Koşa Bulak'ta içtiği köpük ile edindiği naranın, onu kör bir adamın oğlundan nasıl Köroğlu'na ulaştırarak bir kahramana dönüştürdüğü incelenmiştir.

Tabii olayları ve tabiatı iyi gözlemlemiş, bunları da gerektiği yerde, gerektiği şekilde kullanmayı iyi bilen Mehter Alı'nın tecrübesi ve bilgeliği; Köroğlu'nun kılıcının elde edilmesinde, Çamlıbel gibi stratejik bir yere yerleşilmesinde, atlarının erginlendirilmesinde ve ona yenilmezlik katacak kutsal suyun temininde karşımıza çıkmıştır.

Anlatıda oğlunun erginlenmesinde ona yol gösteren ve yardımcı olan Mehter Alı'nın ölümünü, Avrupa destanlarında olduğu gibi “Oedipus Kompleksi”ne bağlayıp açıklamaya çalışan bazı bilim adamları vardır [42, s. 637–652]. Ancak Tıpkı Taçlı Begüm gibi Mehter Alı'nın da destanda bir görevi vardır. Taçlı Begüm, Urşan'ı doğurduktan sonra destandan çıkarılır. Kahramanı doğuran kadın gibi onu ve atlarını erginlendirecek ya da “Urşan'ı Köroğlu; cılız tayları da Kırat ve Dorat yapacak kişi” olan Mehter Alı'nın son görevi, erginlenmenin nihai aşaması olan kutsal suyun bulunması ve kahramana teminiyle sona erer. Görevini tamamlayan herkes gibi o da destandan çıkarılacaktır.

Tanrının gönderdiği taş ve atlardan elde edilen kılıç ve at ile yine Tanrısal bir gücün, kutsal su vasıtasıyla kahramana nakli sonucunda Köroğlu da “kut” almış bir hükümdar gibi yenilmezlik sırrına erişmiştir. Tabiatın bir gerçeği olarak “kuluçka süresi” tamamlanmış ve başlangıçta sıradan bir insan olan Urşan, babasının bilgeliği ve yardımıyla bir kahramana dönüşmüştür. Dolayısıyla da destanda “sahne”, artık Köroğlu'nundur.

Sonuç olarak anlatıda, Mehter Alı (*Baba*), olağanüstü olayları doğru yorumlayıp eriştiği tabiatın sırları sayesinde Köroğlu'na (*Oğul*) kılıç, mekân ve at temin edip eğitimini tamamlattıktan sonra onu yenilmez kılacak bir güce erdirmek için oğlunu Koşa Bulak'a (*Kutsal su*) gönderir. Tıpkı eğitimini tamamladıktan sonra çıktığı ilk gösterisinde başarı elde eden bir “tiyatro oyuncusu” gibi Köroğlu da erginlenmesi devam ederken çıktığı ilk

mücadeleyi kazanmış ve erginlenmenin son aşamasında içtiği suyla yenilmezliğe ulaşmış bir kahramandır ve bu da anlatıda ona “başrol” görevi verecektir.

Kaynakça

1. Chodzko, Alexander. *Specimen of the Popular Poetry of Persia, as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit-Minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea; Orally Collected and Translated, with Philological and Historical Notes by Alexander Chodzko*. London: Printed for the Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland. 1842.
2. Özdamar, Fazıl. (2019). *Köroğlu'nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme*. (Tez No.578246) [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sistemGiris.jsp>
3. Karadavut, Zekeriya. *Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı*. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yay. 2002.
4. Ekici, Metin. *Türk Dünyasında Köroğlu (İlk Kol) -İnceleme ve Metinler-*. Ankara: Akçağ Yay. 2004.
5. Aşık Ali İbadî (Karahanlı): 1972 doğumlu. Derleme, 03.09.2016'da Tebriz'de yapılmıştır.
6. Hacıyeva, Maarife; Köktürk, Şahin; Paşayeva, Mehebbet. *Azerbaycan Folklor ve Etnoğrafya Sözlüğü*. Ankara: KB Yay. 1999.
7. Kaya, Doğan. *Yaşnâmeler*. Ankara: Akçağ Yay. 2004.
8. TDK Sözlük (2021). <https://sozluk.gov.tr/> [erişim tarihi: 26.05.2021]
9. Kuçuradi, İoanna. *Sanata Felsefeyle Bakmak*. Ankara: Ayraç Yay. 1997.
10. Önal, Mehmet Naci. “Kutsalın Türk Kültüründeki İzleri: Tanrısal Simgecilik”, *Millî Folklor Dergisi*. S 84, s. 57-72.
11. Örnek, Sedat Veyis. “Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma”, *Boğaziçi Üniversitesi Halk Bilimi Yıllığı 1975*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Folklor Kulübü Yay., 1975. s. 101-112.
12. Konukçu, Enver. “Begüm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1992. C 5, s. 344.
13. Bekki, Salahaddin. “Türkiye’de Epitetler Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Köroğlu'nun Bir Şiirinin Tahlili”, *Millî Folklor*. S 95, 2012. s. 202-214.
14. Raglan, Lord. “Geleneksel Kahraman”, çev.: Metin Ekici, *Millî Folklor Dergisi*. S 37, 1998. s. 126-138.
15. Yıldız, Naciye. “Türk Destanlarında ‘Çocuksuzluk’”, *Millî Folklor Dergisi*. S 82, 2009. s. 76-88.
16. Çelebi, Mehmet Surur. *Türk Halk Kültüründe Rüya*. Konya: Kömen Yay. 2017.
17. Kara Düzgün, Ülkü. “Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi”, *Folklor/Edebiyat*. 2012. S 69, s. 9-46.
18. Bang W. ve Rahmeti, G. R. *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi. 1936.
19. Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*. 4. Baskı, Ankara: TDK Yay. 1997.

20. Balkaya, Adem. *Halk Anlatılarında Kahramanın Yardımcıları-Anaomik Sınırlılığı Aşmadan Kutsalın Görüntü Biçimlerine*. Erzurum: Fenomen Yay. 2015.
21. Mahir, Behçet (anl.) *Koroğlu Destanı*. Kaplan, Mehmet; Akalın, Mehmet; Bali, Muhan (drl.). AÜ Yay. 1973.
22. Eliade, Mircea. *Demirciler ve Simyacılar*. çev.: Mehmet Emin Özcan, İstanbul: Kabalıcı Yay. 2003.
23. Eliade, Mircea. *Babil Simyası ve Kozmolojisi*. çev.: Mehmet Emin Özcan, İstanbul: Kabalıcı Yay. 2002.
24. Beydilli, Celal. *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. çev.: Eren Ercan, Ankara: Yurt Kitap Yay. 2004.
25. Hakkı, Behruz “Türk Mitolojisi Koroğlu’da Savaş Tanrısı Bozkurt ve Misrî Kılıç”, *Uluslararası Koroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009)*. Bolu: BAMER Yay., 2009. s. 321-334.
26. Tilav, Abdullah Murat. “Sudan Çıkan At”, akt.: Selami Fedakar, *Millî Folklor Dergisi*. 1997. S 34, s. 60-63.
27. Vural, Feyzan Göher. *İslamiyet’ten Önceki Türklerde Kültür ve Müzik: Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat. 2016.
28. Abbaslı, İsrail ve Abdulla, Behlul. (Haz.) *Koroğlu*. Bakü: Lider Neşriyyat. 2005.
29. Rezzaki, Mehemed. “Zengan Aşık Muhitinde Koroğlu’nun Derbend Seferi”, *IV. Uluslararası Bolu Halk Kültürü ve Koroğlu Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Akçağ Yay., 2015. s. 729-749.
30. Ryley Scott, George. *İşkencenin Tarihi*. çev.: Hamide Koyukan, Ankara: Dost Kitabevi Yay. 1995.
31. Arat, Reşit Rahmeti. *Baburnâme (Babur’un Hatıratı) I*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi. 1970.
32. Akün, Ömer Faruk. (1991). “Bâbürnâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C 4, s. 404-408.
33. Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C II, Ankara: MEB Yay. 1993.
34. Finkel, Caroline. *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı / Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü 1300-1923*. çev.: Zülal Kılıç, İstanbul: Timaş Yay. 2017.
35. Arık, Feda Şamil. “Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*. C 17, 1963. S 28, s. 1-50.
36. Roux, Jean Paul. *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. çev.: Aykut Kazancıgil, İstanbul: Kabalıcı Yay. 2002.
37. Esin, Emel. *Orta Asya’dan Osmanlı’ya Türk Sanatında İkonografik Motifler*. İstanbul: Kabalıcı Yay. 2004.
38. Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: KTB Yay. 1988.
39. Seyidoğlu, Bilge. *Mitoloji Üzerine Araştırmalar (Metinler ve Tahliller)*. İstanbul: Dergâh Yay. 2015.
40. Şenocak, Ebru. “Koroğlu Destanı’nda Simgesel Değerler”, *21. Yüzyılda Koroğlu ve Bolu Araştırmaları, Uluslararası Koroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 17-18 Ekim 2009, Bolu/Türkiye*. Bolu: BAMER Yay., 2011. s. 618-634.
41. Arsunar, Ferruh. (drl.) *Koroğlu*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 1963.
42. Karayev, Safa. “Oedipus Kompleksinin Kültürdeki İlişkilere Etkisi: Alı Kişi ve Koroğlu”, *VI. Uluslararası Koroğlu Sempozyumu -Koroğlu ve Türk Dünyası Destan Kahramanları- Bildiriler Kitabı*. İstanbul: AİBÜ BAMER Yay., 2016. s. 637-652.

Андатпа

Балтық елдерінен бастап, шығыс Түркістанға дейінгі елдерге танымал дастандардың бірі Түркі әлемінің ортақ құндылығы «Көроғлы» дастанының бас кейіпкері негізгі әңгімелерде «соқыр адамның баласы» немесе «мазарда туылған бала» мағынасында Көроғлы, Гөроғлы аттарымен аталған. Иран түріктерінің нұсқаларында Көроғлы атымен танылған «Мехтер Али дастанында» кейіпкердің кемелденуінде Көроғлының әкесі Мехтер Алидің даналығы үлкен орынға ие. Кейіпкердің кемелденуіндегі Мехтер Алидің орны дастандағы оқиғалардың құрылысымен байланыстырып қаралған. Сондай-ақ әрі кейіпкердің, әрі оның атының кемелденуіндегі таңғажайып факторлар бір елдімекеннен жинақталып, «Көроғлы» дастанының бірнеше бөлімінде мысал ретінде келтірілген. Бұл нұсқасында Көроғлы атымен аталатын кейіпкердің (Уршан) кемелденуі, табиғаттың оған сыйға тартқан таңғажайып күштерінен хабардар Мехтер Али даналығының арқасында ұлы Уршанды қаһарман кейіпкер ретінде тәрбиелейді. Дастан оқиғаларына назар аударсақ, кейіпкер Уршан кемелдігіне Түркі мәдениетінде қасиетті саналған қола тастан жасалған мысырлық қылышқа, кейіпкердің қолқанаты көмекші аттарына (Қырат пен Дорат), орналасқан еліне (Чамлыбел), оның ең маңызды қаруы саналған әрқандай уақытта көмекшісі (Коша бұлақ) және әкесінің даналығы арқасында қол жеткізген. Бұл мақалада Көроғлының кемелденуінде Мехтер Алидің даналығы және жай адамнан қаһарман кейіпкерге айналуындағы факторлар қарастырылады.

Кілт сөздер: Көроғлы дастаны, Мехтер Али, Көроғлы, қасиеттер, кемелдену.

(Ф. ӨЗДАМАР. ИРАН ТҮРІКТЕРІ АҢЫЗДАРЫНДАҒЫ КӨРОҒЛЫНЫҢ КЕМЕЛДЕНУІНДЕГІ НЕГІЗГІ ФАКТОРЛАР: ӘКЕ МЕН БАЛА ЖӘНЕ ҚАСИЕТТІ СУ)

Аннотация

Главный герой эпоса Кёроғлы, который является одним из самых распространенных эпосов от Балкан до Восточного Туркестана и признанный общей ценностью тюркского мира, упоминается словами Кёроғлы или Гороғлу, что означает «сын слепого» или «рожденного в могиле». Мудрая личность отца Кёроғлы, Мехтера Алы, играет роль в становлении героя в «Эпосе Мехтер Алы», в котором воспеается появление этого героя, имя которого Кёроғлы, в повествованиях иранских тюрков. В данной статье, в которой рассматриваются знаки, считающиеся священными в этом взрослении, и то, как мудрость Мехтера Алы строится в эпическом повествовании, признаки необычайного, полученные при взрослении как героя, так и его коня, иллюстрируются в нескольких ответвлениях эпоса Кёроғлы, составленного в той же стране. Взросление героя (Уршана), которого в этой ветви назовут Кёроғлы, развивается по мере того, как Мехтер Алы, осознающий исключительные силы, данные ему природой, превращает своего сына Уршана, обычного человека, в героя, используя свою мудрость. В повествовании на всех этапах взросления героя, Уршан, благодаря мудрости своего отца, имел меч (Мысри кылыч), сделанный из камня молнии, который считается священным в тюркской культуре, лошадей (Қырат и Дорат), которые являются дополнением и самым важным помощником героя, стратегическое место (Чамлыбель), где он поселился, и, наконец, святую воду (Коша Булак), которая является самым действенным оружием героя и помогает ему как в любви, так и в победе над врагом. В этом исследовании мы рассмотрим мудрость Мехтера Алы и взросление Кёроғлы, а также показатели, которые эффективны для превращения человека в героя.

Ключевые слова: дастан Кёроғлы, Мехтер Алы, Кёроғлы, святость, взросление.

(Ф. ОЗДАМАР. ОТЕЦ, СЫН И СВЯТАЯ ВОДА: СВЯТОСТЬ ВО ВРЕМЯ ВЗРОСЛЕНИЯ ГЕРОЯ В ДАСТАНЕ КЁРОҒЛЫ ИРАНСКИХ ТЮРКОВ)